

SAVKA DABČEVIĆ-KUČAR

Vidiki razvoja večnacionalne SFR Jugoslavije*

POUČEN PONATIS

Zaradi prepoznavanja istosti in različnosti med obdobjem t. i. političnega liberalizma v Jugoslaviji pred dvajsetimi leti, in sedanjim obdobjem političnega pluralizma, sem v dogovoru z uredništvom Teorije in prakse pripravil ponatis manjšega dela pogovora z dr. Savko Dabčević-Kučarjevo, ki sem ga opravil za revijo 12. marca 1971. Bil je to eden zadnjih daljših javnih pogovorov takratne predsednice ZK Hrvaške pred njeno nasilno odstranitvijo. Ponatis govori sam za sebe in ne potrebuje posebnih razlag. Pričuje pa tudi o tem, kako prav ima M. Tripalo, ko v svoji knjigi o hrvaški pomladi ugotavlja, da je pomenil takratni obračun vodilne jugoslovanske partijske elite s političnim liberalizmom zmago neostalinizma v Jugoslaviji, ki pa se v luči današnjih razmer pokaže kot Pirova zmaga.

Zdenko Roter

POPOLNA UVELJAVITEV SUVERENOSTI REPUBLIK V NOVI FEDERACIJI

Z. Roter: Kako daleč smo torej prišli v pogledu reafirmiranja suverenosti republik?

S. Dabčević-Kučar: Kar zadeva republike, je v osnutku ustavnih sprememb natančno formulirana njihova ustavnost in izvirnost v uresničevanju njihovih suverenih pravic. Kot idejo je to vsebovala tudi prejšnja ustava, vendar ni bilo dosledno izvedeno v samem besedilu ustave, pa tudi v praksi ne. Zato je sama tema o državnosti in suverenosti republik vzbudila, kot je znano, precej razprav, čeprav bi moralo biti to notorno in popolnoma sprejemljivo prav od začetka glede na nekatera prejšnja načelna stališča. Ta teza je zdaj zmagala in mislim, da je zelo pomembna s stališča močnejšega angažiranja vseh zmogljivosti delavskega razreda, naroda, socialističnih republik in avtonomnih pokrajin in njihovega inkorporiranja v jugoslovansko skupnost.

V krepitvi pozicije republik se bosta, po mojem mnenju, tudi pojavili dve razvojni smeri. Ena, ki naj okrepi republiko kot državo v tistih elementih, v katerih bodo pristojnosti države, ki še obstajajo, prenesene na njo, in druga, ki bo tudi republiko kot državo dejansko silila k temu, da bo postopno prenašala funkcije na

* Celoten pogovor je bil objavljen v Teoriji in praksi, št. 4/1971, str. 560–680.

samoupravne organe in organizme. To pomeni: tako kot si federacijo zamišljamo ne samo kot enotnost zveznih organov in ustanov, tako si zamišljamo tudi republiko ne samo kot upravo v skupščini ali izvršnem svetu, ampak kot zapleten mehanizem z mnogimi medsebojnimi vplivanji vseh družbenih sil, vseh samoupravnih organizmov v njej.

Z. Roter: Mnogokrat je slišati očitke, da spremembe peljejo h krepitvi republiškega etatizma?

S. Dabčević-Kučar: V razpravah o republiški državnosti je bilo dejansko mnogo odporov izraženih v tezi, da bo to pomenilo krepitev republiškega etatizma, in pa, da je za to družbo mnogo dražje imeti šest ali več držav kot pa samo eno, ter v tezi, da je jamstvo za napredek Jugoslavije samo federacija. Iz vseh teh tez odseva birokratsko nezaupanje v realne življenjske interese delovnih ljudi, ljudstva, delavskega razreda, da branijo socializem, ter nesprijemljivo pojmovanje, da bo interese socializma bolje branila neka odtujena nadnacionalna birokracija v federaciji. V tem se odraža težnja, da se ohranijo nekatere stare pozicije te iste birokracije ali pa tistih, ki so bili privilegirani – taki pa so bili v vseh republikah. Običajno ta bitka proti republiškem etatizmu ne poteka s pozicij samoupravljanja in združenega dela, ampak s pozicije neke nadrazredne, nadnacionalne jugoslovanske države, ki baje izraža najbolj neposredne interese vseh, bolje in neposredneje, kot bo to možno prek republiških držav.

Mislim, da je zdaj v razpravah že udušena moč teh quasi argumentov in da v glavnem glede republiške državnosti ne more biti več večjih odporov. To, kar se v tej fazi lahko pojavi kot odpor, je težnja, da se v praktičnih rešitvah zoži področje republiške državnosti na zakonodajnem in ekonomskem področju.

Z. Roter: Tretja »točka« je federacija?

S. Dabčević-Kučar: To je vprašanje vloge federacije kot zvezne države, torej kot države, ki je hkrati tako skupnost suverenih socialističnih republik in pokrajin kakor skupnost samoupravljalcev in vseh delovnih ljudi. Ta dva konstitutivna elementa ustrezata tistemu, kar označujemo kot enotnost nacionalnega in razrednega. Obstajajo namreč določene teze, ki obravnavajo nacionalno vprašanje v bistvu z buržoaznega stališča popolnoma zanikajo njegovo razredno vsebino, ki potem Jugoslavijo prikazujejo izključno kot državo različnih socialističnih republik. Po drugi strani pa obstaja druga teza, ki meni, da je temeljno vprašanje omejeno izključno na razredno vprašanje, ki to razredno vprašanje loči od nacionalnega in misli, da je a priori v tem razrednem in socialističnem subsumirana rešitev nacionalnega vprašanja, ki meni, da je Jugoslavijo dovolj definirati kot skupnost samoupravljalcev in da je s tem tudi nacionalni problem avtomatično rešen. Izkušnje in praksa drugih socialističnih držav, pa tudi naše, so pokazale, da ni tako in da se boj za samoupravni socializem, torej za razredno enotnost delavskega razreda in delovnih ljudi v večnacionalni skupnosti mora prepletati s popolno nacionalno enakopravnostjo in da ne more biti potemtakem ta država tako skupnost samoupravljalcev kakor hkrati tudi skupnost enakopravnih republiških držav.

Pri tem so za nas – govorim zdaj o socialistični republiki Hrvaški – pri tej novi poziciji federacije zlasti pomembna tale vprašanja:

Prvo vprašanje je, kaj je to, **kar nas povezuje**. Kot veste, so v osnutku ustavnih

sprememb ta vprašanja rešena enotno: za to smo se vsi opredelili. Torej naši skupni interesi so: lastna neodvisnost, lastna pot v socializem, odnos do celotnega mednarodnega socialističnega gibanja, kar pomeni, narodna obramba in zunanja politika. Drugič, vprašanje temeljnega samoupravljalškega družbenega odnosa, in tretjič, vprašanje enotnega trga. Tretje vprašanje je najmanj natančno določeno. Pod enotnim trgom se pogosto branijo stare rešitve, v katerih smo imeli vse, samo enotnega trga ne v ekonomskem pomenu te besede, ker smo imeli administrativna prelivanja in urejanja in še marsikaj.

Z. Roter: Ali je to vse, kar bi povedali o federaciji?

S. Dabčević-Kučar: Tu je še vprašanje, da po 32. amandmaju preciziramo področja, za katera je potrebno popolno soglasje vseh predstavnikov socialističnih republik in pokrajin. Bila je namreč težnja, pri kateri so približno takole dejali: v redu, očistimo federacijo vsega tistega, kar ne sodi v njeno pristojnost. Potem ko smo natančno določili, kaj tja sodi, je bilo rečeno, da bi bili bolj učinkoviti, naj se vprašanja rešujejo po načelu večine. Mi mislimo, da to ni dobro, ne samo s stališča dejanskega razvoja, saj, če je nekdo v manjšini, še ne pomeni, da nima prav. Potemtakem je potrebno mnogo potrpežljivosti, mnogo uvidevnosti, mnogo posluha za argumente, da se pride do najboljše rešitve. Še zlasti mislimo, da to ni dobro s stališča naših vzajemnih odnosov, graditve ter vzajemnih odnosov. Stalno preglasovanje nekoga zato, ker je v manjšini, vsekakor ni pot za krepitev medsebojnega zaupanja in trdnosti skupnosti. Pri tem imamo nekatere izkušnje. Prav gotovo jih imajo drugi glede drugih vprašanj. Za Hrvaško je poučna izkušnja zunanjetrgovinski režim. Lani je npr. SR Hrvatska participirala pri reševanju devizne bilance Jugoslavije 1100 milijonov dolarjev, od tega 600 milijonov dolarjev z neblagovnim dotokom. Več kot 200 milijonov dolarjev je prišlo u izseljenskimi nakazili. Za nas je nesprejemljivo samo decentralizirati banke, sredstva pa bi še naprej ostala centralizirana. Tu je tudi vprašanje kompenzacij.

Tretje, kar bi hotela reči glede funkcije federacije, poleg kotizacije, poleg tistega, kar sem našela, pa je postopek usklajevanja stališč republik in pokrajin. Mislimo, da je to zelo pomembno in da je rešitev v predlogu amandmaja zadovoljiva. Če bo ta rešitev obveljala do konca, in pričakujem, da bo (o njej je namreč že tekla razprava), mislim, da bo to zelo velikega pomena. Sedanje stanje je pravzaprav stanje krize. Vendar ne, ker bi s skupnostjo šlo slabše, ampak zato, ker smo kljub novemu stanju in težnjam ohranili stare odnose. Zaradi nezmožnosti usklajevanja se zadeve blokirajo in po več mesecev, pa tudi leto dni, ne moremo rešiti nekaterih vprašanj. Potem nastanejo trenja med republikami, med republikami in federacijo, prihaja pravzaprav do kriz v načinu, kako se zadeve rešujejo, do takega lotevanja stvari, kakršno je razvoj že negiral.

Z. Roter: Ali menite, da je prišla suverenost republik v osnutku amandmajev dovolj do izraza tudi glede mednarodne, zunanje politike SFR Jugoslavije?

S. Dabčević-Kučar: V formulaciji bi morda lahko pričakovali tudi kakšno izboljšavo. Zdi pa se mi, da ves kontekst, ki izhaja iz osnutka, kot tudi dejstvo, da se v vseh amandmajih poudarja, da se glede vseh vprašanj strogo zahteva sporazum, da so vsi zvezni organizmi in organi strogo paritetni, po drugi strani pa je praksa že doslej pokazala, da so se republike pojavile kot konstruktivni dejavnik v oblikova-

nju zunanje politike – in to ne republike v smislu oblasti, marveč republike v smislu udeležbe delovnih ljudi – kaže, da so stvari na dobri poti.

Kar se mene tiče bi sprejela sedanje formulacije. Mnogo slabše so zadeve določene v 29. amandmaju, v katerem so funkcije federacije na gospodarskem področju taksativno našteje in tako napolnjene s pretiranim, predimenzioniranim normativizmom, da so dejansko v nasprotju – po mojem mnenju – z 20. in 32. amandmajem. Glede na to, da amandmaji samo načelno določajo zadeve, menim, da gre bolj za zgrešene formulacije, in ne bi tu postavljala načelnih očitkov, ampak bolj zahtevo, da se besedilo 29. amandmaja »očisti« vsega tistega, kar ne sodi v pristojnost federacije. Po tem amandmaju bi bile mnoge prerogative republike zožene, tudi na zakonodajnem področju, kjer je še zlasti pomembno, da na ravni federacije pustimo samo tisto, kar je zares skupno. Vsaka druga težnja nas namreč zelo siromaši, ker skuša najti poprečje, ki ne zadovoljuje niti tistega, ki je pod njim kot tudi ne tistega, ki je nad njim. Mislim, da je v javnosti dokaj dozorelo prepričanje, da je to treba spremeniti. Temu se nekoliko upirajo nosilci šabloniziranih in izenačenih, poprečnih zakonov.

NADALJNA DEMOKRATIZACIJA POLITIČNEGA SISTEMA

Z. Roter: To je vprašanje nadaljnje demokratizacije našega celotnega političnega sistema?

S. Dabčević-Kučar: Da. Izraz demokratizacija ni popolnoma ustrezen. Bolje bi morda bilo reči, da je preseganje politike kot odtujene sfere. Vendar tudi to zveni preveč znanstveno, filozofsko. Poglavitna bitka bi morala potekati ob temle vprašanju: v praktični organizaciji političnega življenja presegati tezo, da je politika nekaj, kar je rezervat za politike ali morebiti za kako drugo skupino – za znanstvene delavce ali strokovnjake, in spoznati, da dejanski razvoj naše družbe lahko uspešno poteka samo v dejanski akciji ljudskih množic, vendar ne samo v izvajanju, ampak tudi v sprejemanju in oblikovanju politike.

Z. Roter: Vendar, vpogled v stvarno politično participacijo, merjenje te participacije kaže, da ni visoka?

S. Dabčević-Kučar: Da. Mislim, da je tu zelo važno razmišljati o tem, katere predpostavke so za to participacijo. Demokratizacija informacij je npr. eden izmed elementov, ki je izjemno pomemben. Pri tem pa moramo upoštevati tudi dejstvo, da je zelo mnogo zaposlenih, ki imajo le osnovno šolo, da v številne vasi Hrvatske tisk ne pride vsak dan in da je tedaj tudi geslo o participaciji množic povezano predvsem s tem. Če hočemo izvajati, kot vi pravite, demokratizacijo politike – vzemimo ta termin pogojno – to je, če hočemo, da spravimo delovne množice na politično prizorišče kot subjekte dogajanja, potem moramo opraviti tudi vse tiste zadeve, ki so predpostavka za to. To pomeni, da je potrebna popolna demokratizacija vseh informacij, intenzivno politično življenje v najširših slojih, zelo neposredna komunikacija partije z razredom in možnost neposrednega vpliva ter razbijanje forumskega načina dela v vseh njegovih oblikah in vrsta drugih elementov. Vsekakor pa to vključuje tudi kadrovske spremembe in spremembe v delovnih metodah. Mi smo v metodi političnega dela – mislim v našem političnem življenju – še precej vezani na stare oblike, na sistem komunikacij prek organizacije, zaprtih

organizacij, prek forumov od zgoraj navzdol; politično življenje pa zelo pogosto poteka prek popolnoma drugih centrov – od sredstev javnih komunikacij do javnih tribun, redakcij itd. Mi to precej puščamo zunaj bitke za določena stališča, kratko malo puščamo, da življenje teče, kot pač teče. Mislim tudi, da so možnosti, da se institucionalizirajo nekatera spontana politična gibanja, ki jih prav tako puščamo ob strani, tako da je vprašanje demokratizacije političnega sistema vprašanje možnosti vplivanja na politiko.

Z. Roter: Če sem vas dobro razumel, vi z naklonjenostjo gledate na možnost spontanih političnih gibanj?

S. Dabčević-Kučar: Da. Vendar pa je treba stvari dobro razlikovati. Ko npr. razmišljam o partiji, potem nisem za to, da bi jo razumeli kot neki mehanizem, ki avtomatično deluje, katerega vsa kolesa dobro delujejo in da zanjo sploh niso pomembna niti razmišljanja niti pobude niti kritike posameznikov. Nisem pa niti za to, da bi jo razumeli kot spontano gibanje množic, ki potemtako nima nobene usmerjujoče sile, nobene discipline, ki ne bi bila sama sebi namen, niti ne izhaja iz organizacijskega načela, ampak ki bi bila delovna racionalizacija učinka, usmerjanje tega spontanega gibanja. Torej, sem za spontano gibanje, vendar ne tako, ki bi bilo samo sebi namen, ampak v horizontu osmišljenega družbenega gibanja.

Z. Roter: Želel bi se vrniti k vprašanju partija-razred. To razmerje se pogosto tudi vulgarizira?

S. Dabčević-Kučar: Tu obstajata dve težnji. Ena je istovetenje razreda s fizičnim delom. To je ostanek primitivnega obdobja v samem razvoju družbe. Ne bom rekla, da partije ne zanimajo tudi nekvalificirani delavci, da to ni baza, vendar je zanje predvsem zainteresirana v bitki, da jim spremeni življenjske razmere, da dobijo višjo kvalifikacijo.

Druga teza je povezana s prvo, včasih pa tudi neodvisna od nje, to je, da je treba biti do inteligenice skeptičen. Obstaja tudi tretja, ki ne izhaja iz istih, ampak iz nasprotnih izhodišč, ko se inteligenca razglša za razred in se ji pripisuje zgodovinska funkcija.

Menim, da imamo mi, če govorimo o Hrvatski, najmanj ralogov za skeptičen odnos do inteligenice, ker je bila Hrvatska leva inteligenca v velikem številu do vojne in v vojni izjemen dejavnik ne samo v ustvarjanju določenega razpoloženja, ampak tudi izjemna podpora partiji. Mislim, da nam tudi izkušnje zagotavljajo, da je inteligenca dala svoj zelo velik prispevek pri graditvi socialistične samoupravnne družbe po vojni. Mi smo (tu mislim na partijo) imeli neke »kratke stike« s posameznimi deli inteligenice, zlasti z delom humanistične inteligenice v nekaterih etapah našega razvoja. Analiza pa bi pokazala, da so bili različni vzroki za to. Eden izmed razlogov za nezadovoljstvo dela te inteligenice je povezan tudi z nerešenim družbenim statusom vrste področij, ki se je takrat odrazil, morda ne vedno zavestno, tudi v obliki določenega nezadovoljstva do družbe, včasih tudi s pozicij, ki niso bile sprejemljive. Mislim pa, da bi bilo sprejeti tezo o nekakšni dvomljivi poziciji inteligenice pogubno za usmeritev partije. Za takšno tezo ni niti objektivnih niti realne politične niti druge družbene podlage. Narobe. Pretežni del inteligenice v svojem delovanju izhaja s pozicij uresničevanja zgodovinskega interesa delavskega razreda – gibanja k samoupravnemu socializmu.

Mi smo včasih zaradi občutka, da smo partija na oblasti, zaradi, dejala bi,

režimske zanesljivosti, v nekem obdobju nekoliko zapostavljali tisto, kar bi lahko imenovali politizacija v smislu odprte konfrontacije z najrazličnejšimi stališči. Menim da je posebej pomembno to, da ne zožujemo javnega prizorišča, na katerem v veliki meri nastopajo intelektualci, marveč da ga širimo in pa da smo na njem navzoči. Ne navzoči z etiko, oceno, ampak argumentom in svojo lastno opredeljenostjo, z močjo, da to opredeljenost na neki način pojasnimo. Za obdobje, ki je pred nami, ko bo idejna in politična vloga partije naraščala, ko bo življenje verjetno bogatejše in raznovrstnejše v političnih tokovih, razmišljanjih (kar je vsekakor velikanska prednost našega socializma), se mi zdi, da bi bilo še zlasti škodljivo, če ne bi bili na tem prizorišču ali pa če bi se prenatragljeno pojavljali z enostranskimi ocenami. Različna mnenja, stališča ne smejo biti za nas nekakšna skrinja, iz katere bomo izbirali samo tisto, kar smo a priori že sklenili v naši glavi, ampak nam mora biti kriterij naših lastnih ravnanj sama družbena praksa. Mislim, da bomo morali naprej razvijati sposobnosti, ki jo je naša partija imela v času, ko se je borila za uveljavitev svojega programa, da se na javnem prizorišču konfrontiramo z argumenti, sposobnostjo, da svojo idejno in politično pozicijo obranimo in branimo. Torej ne samo, da dobimo privržence, ki nam a priori verjamejo, ampak tudi tiste, ki želijo sprejeti našo argumentacijo za svojo.

Z. Roter: Ali bodo imeli po vašem mnenju novi politični odnosi v federaciji svoje reperkusije tudi na razmerja med nacionalnimi deli Zveze komunistov?

S. Dabčević-Kučar: To vprašanje se vsiljuje samo po sebi. Namreč vprašanje ali ZKJ ostaja enotna organizacija. Mislim, da je tudi zdaj ZKJ združevalec samostojnih zvez. V okviru nje je dovolj možnosti za vsako zvezo komunistov v republiki, da samostojno razvija politično delo in nosi vso politično odgovornost glede na specifičnost političnega življenja svoje republike, vendar v okviru enotnega programa. Mislim, da ima npr. ZK Hrvatske tudi v sedanjem statutarnem položaju glede na ZKJ absolutno vse možnosti, da na podlagi enotno sprejetega programa razvija vse posebnosti svoje republike. Če npr. analiziramo naše politično življenje v zadnjih dveh letih, pa tudi same sestanke CK, je razvidno, da je dovolj prostora, da se razplamene vse specifičnosti in individualnosti, vse tisto, kar obstaja kot nekaj, kar je dalo prav to okolje, na tej stopnji razvoja naše republike. Obstajajo tudi druga mišljenja, pa tudi alternativna. V tem trenutku ne vidim razloga, da bi bilo to vprašanje takšno, da bi posebej moralo pritegniti našo pozornost. Zdi se mi, da je pomembno, da je ZK Hrvatske zavzeta s tem, da dejansko odgovarja na najbolj pereča politična vprašanja znotraj svoje republike in da dejansko da svoj prispevek prizadevanjem v celotni ZKJ.

Z. Roter: Kljub temu pa je slišati mnenja o tem, da obstajajo »federalni« komunisti kot pravovernejši in »nacionalni« komunisti?

S. Dabčević-Kučar: Po mojem mnenju ni federalnih komunistov. So samo komunisti, organizirani v svojih osnovnih organizacijah in v okviru svoje republike in kot taki združeni v okviru Jugoslavije. Res, da je bila ob kritikah X. plenuma CK ZK Hrvatske pripomba, da smo ZK Hrvatske koncipirali ne samo kot samostojno, ampak celo kot konfrontacijo z ZKJ. Kaj takega sploh nismo imeli v mislih.

Mislim, da ima ZKJ, ki je politično odgovorna za politična gibanja, ki išče odgovore na najbolj pereča vprašanja, pravico, da dela tudi napake. Potemtakem imam vprašanje, ki ste ga postavili, bolj za formalno. Danes je nemogoče prepove-

dati, onemogočiti, če so sile dovolj močne, komunikacijo ZK republike z narodom. Če je ZK našla rezonanco z razpoloženjem in interesi množic, ji nihče ne more preprečiti, da ne bi postavljala tudi najbolj občutljivih vprašanj, pa če je še tako izolirana v danem trenutku. Vendar samo, če je relativno kompaktna oziroma če je na poti življenjskih interesov naroda in delavskega razreda.

POLOŽAJ SRBOV NA HRVATSKEM

Z. Roter: Ali bi nam kaj povedali o položaju Srbov v SR Hrvatski?

S. Dabčević-Kučar: Kompleks položaja Srbov na Hraskem smo dali, kot ste videli, na dnevni red ene izmed sej izvršnega komiteja. To smo storili iz dveh razlogov. Prvič zato, ker spremembe v političnem sistemu aktualizirajo tudi vprašanje enakopravnosti znotraj republike in odnosa do manjšin ali do drugega naroda. Sicer pa mislim, da je to vprašanje, ki je izjemnega političnega pomena. Mi mu v Hrvatski pripisujemo velik pomen, ker bitka za enakopravnost in pozicije Hrvatske v Jugoslaviji ne bi mogla biti uspešna, če ne bi bila pozicija Srbov v Hrvatski enakopravna ali pozicija manjšin na območju naše republike. Drugi razlog pa je povezan prav s političnimi intrigami »odposlancev« in »ambasadorjev«, ki so na tem najobčutljivejšem področju poskušali s raznimi gesli, ustvarjanjem občutka negotovosti, ogroženosti, ustvarjati občutek, da tu zadeve niso v redu. To so počeli z blagoslovom določenih elementov v tujini.

V novejši, pa tudi v starejši zgodovini Hrvatske je znano, da so vsi tisti, ki so hoteli držati v podrejenosti hrvatskega in srbskega delavca in kmeta, igrali na karto nacionalnega antagonizma.

To, kar je tukaj važno, je dejstvo, da smo imeli po X. seji izjemno pozitivno dejavnost, politično akcijo v srbskem okolju in med funkcionarji Srbov, tako da politična diferenciacija ni potekala na nacionalnem temelju, ampak na podlagi opredeljevanja za in proti smeri. Tisti, ki so se opredeljevali proti smeri, so zelo pogosto zlorabljali nacionalno vprašanje. Vi veste, da smo imeli – verjetno imajo to tudi drugod – posamezne šovinistične izpade na tej ali oni strani, tako da so se pojavili posamezniki, ki so začeli to sabotirati, predimenzionirati, skušali so nam vsiliti, da bi se kot partija ukvarjali z ekscesi, ne pa s perečimi vprašanji življenja delovnih ljudi naše republike. K temu je prispeval tudi del tiska zunaj naše republike, ki je najprej zbiral »primere«, ki jih je pogosto lažno in netočno prikazoval. Zato smo se lotili močne politične akcije. Izkazalo se je, da po tem, ko smo stvari politično pojasnili, problemov ni bilo. Dejstvo je, da je ZK Hrvatske zaradi položaja, ki je bil v vojni, imela velik ugled v srbskih množicah in da je ZK Hrvatske izraz kontinuitete te partije iz vojne. In karkoli ti samozvani predstavniki »interesov srbskega naroda« že počno – s širjenjem teze, da je Srbom v Hrvatski njihova država Srbija in podobno, vendar ne morejo okrniti vpliva in ugleda, ki ga ima ZK Hrvatska pri srbskem narodu. Vpliv partije je večji, čim bolj jasni smo v naših stališčih, čim odločnejši v programu in čim ostreje se konfrontiramo z raznimi šovinističnimi izpadi. Zdaj smo še enkrat redefinirali enotnost interesov Srbov in Hrvatov na Hrvatskem. Rekli smo, da Srbi na Hrvatskem niso manjšina, čeprav tvorijo 15% prebivalstva. So narod, katerega skupni interes določa skupnost v naši republiki. Zatem smo dejali, da je njihova država SR Hrvatska in da tu ustvarjajo svojo državnost. Morda ni nepomembno pripomniti, da je precej srbskega prebivalstva na nerazvitih območjih, kjer v zadnjih letih zaznamujejo zelo pomembne

rezultate. Ti rezultati pa so pravzaprav indikacija poti, po kateri moramo naprej. Določeno nezadovoljstvo, ki se pojavlja, izhaja predvsem iz želje, da bi se razvijali še hitreje. Ni pa to odsev kakšne nacionalne ogroženosti in zapostavljenosti.

Kar zadeva jezik in pisavo, smo za popolno strpnost. To pa pomeni, da naj vsak imenuje svoj jezik tako kot hoče. Tudi doslej je bila praksa, da so v pretežnih srbskih naseljih v šoli začeli s cirilico in da so bili napisi v cirilici. To je naraven pogoj v skupnem življenju. Kar zadeva kulturo, kulturo Srbov na Hrvaškem, je sestavni del kulturnega zaklada hrvatskega naroda. Morda so bile v preteklosti storjene napake. V večnacionalni sestavi je treba biti seveda vedno za to posebej občutljiv. Mislim, da je treba odločneje in praktično materializirati naše stališče, da je kulturna dediščina Srbov in narodnosti na Hrvaškem sestavni del kulturne dediščine Hrvatske.

Poleg tega je še zelo pomembno vprašanje, o katerem smo odkrito govorili. Gre za pariteto v kadrovski sestavi. Ne bi mogli reči, da je položaj na Hrvaškem v škodo Srbov. Prej bi lahko rekli, da je narobe, zlasti v nekaterih službah. Vsekakor pa to ni napaka ljudi, ki delajo v teh službah. Odločno smo, da se o vseh vprašanjih, ki nam jih nekateri v zvezi s tem skušajo vsiliti, soočimo na javni tribuni, z argumenti. Prepričana sem, da bomo dobili podporo srbskega, hrvatskega in vsega prebivalstva naše republike.